

Märjamaa raamatukogu ajalugu.

Albert Murre.

Esimese raamatukogu organiseeris Märjamaal Karskuse Kurattoorium. Karskuse Kurattoorium organiseeris sel ajal mitmel pool teemaju, kus viidi läbi kultuurilisi üritusi, et niisugusel viisil võidelda leviva padujoomise vastu. Märjamaa Teemaja hakkas tööle vist 1897 aastal. Minu käes oli raamatuid, millel oli sissekandmise aega 1898 ja 1899 aasta.

Sisult olid need väikese kirjandusliku väärtusega, usulise sisuga. See oli naiivne propaganda Apostliku Õigeusu kiriku kasuks. Oli ka üksikuid väärtteoseid nagu Zola "Söekaevurid". Teemaja suleti vist 1904 või 1905 aastal. Raamatud anti Õigeusu kirikukooli õpetaja hoole alla. Kui mina mäletama hakkasin, kasutasid seda kõik kirikukooli õpilased. Õpetaja Preimann, kes oli ühtlasi ka köster, andis raamatukapi võtme soovijale, see võttis kapist mida tahtis ja tagasi pani ka kui tahtis. Seetõttu olid paremad raamatud õige varsti laiali kantud.

1910 aastal tuli Lutheri kiriku "peale" pastor Meder, kes asutas kristliku karskusseltsi "Sinine rist". Selle juurde asutas ta 1915 aastal ametlikult raamatukogu. Algul laenutas ta lastele raamatuid oma väikesest isiklikust kogust. Minu mälestuste järgi oli see 1912 aastal, kui tema andis mulle Becher Stoili "Tomi onu onnikese". Järgmisel korral soovitas ta "Ristirahva Pühapäeva Lehte" ja muid sarnaseid hingekosutavaid teoseid. Kogu see raamatukogu oli suunatud Lutheri kiriku propagandaks. Käisime seal raamatuid laenutamas koos minust aasta vanema sõbraga. Ja koos ka lugesime valjusti üksteisele kõik raamatud järgepidi ette. Ühte niisugust vaimulikku raamatut valjusti lugedes purskas sõber äkki täie häälega naerma. Mina ei mõistnud, mis seal nii naljakat on. Kirjutatud oli: "ja Jummal sanna läks kui vai ihho sisse!" Mina ka imestasin, et kuidas see sõna nii kõvaks sai et nii nagu vai ihu sisse läheb. Sõbral oli aastakese jagu elukogemusi rohkem ja nii läski see kasvatustöö vett vedama. Mina aga ei suutnud siis veel aru saada miks sõber nii valjusti naerab. Sageli pidas õpetaja noortele lugejatele raamatute kätteandmist väikese moraalijutluse. Üldiselt oli partor Meder rahva hulgas lugupeetud mees ja ta püüdis võidelda joomise vastu ja kristliku moraali eest. Läksid mööda aastad ja tema ristis ka minu poja.

Järgmise juba tõeliselt väärteostest raamatukogu asutas "Märjamaa Rahvahariduse Ringkond 1918 aastal". Selle seltsi asutas tulihingeline seltskonnategelane ja tolleaegne Märjamaa algkooli juhataja Jaan Sihver. Väga kiiresti suudeti koguda suur hulk raamatuid. Seltsi ja raamatukogu tegevuse lõpetas veebruaris Saksa okupatsioon ja raamatud sattusid jällegi köstri meelevalda alla. seekord lutheri usu köstri H. Ojassoni hoole alla, kes oli peale Sihverit ka algkooli

juhatajaks. Raamatuid hooldas see köster samuti nagu tema õigeusu ametivend ja ka need väärtteosed (neid võis olla umbes 100 ümber) tassiti õige pea laiali.

Olin selleks ajaks saanud 18 aastaseks, ja minul ei onud raamatukogu tööst aimugi, kuid olin innukas lugeja ja armastasin raamatuid. Peale sakslaste lahkumist tuli mul kange tahtmine kuidagi kaasa aidata raamatukogu tegevusele. Selline raamatute lagastamine, mis toimus mõlema köstri hooletuse tõttu ei kõlvanud kuhugi. Olin nõus hakkama kasvõi jooksupoisiks, et asi kuidagi edeneks. Rääkisin sellest mitme tegelasega, kuid keegi ei võtnud sel raskel ajal vedu. 1919 aasta kevadel läksin isakese Preimanni juurde (tema oli vahepeal tõusnud preestri seisusesse ja selga pannud kuldse rässa). Pakkusin ennast talle handlangeriks raamatukogu tegevuse alal. Minu abist öeldi rohkem kui külmalt ära ja mõni päev hiljem oli Preimann rääkinud, et üks kommunist olevat tahtnud raamatukogu üle võtta.

See oli juba liig, mis liig. Mitu revolutsiooni ja mitu sõda olid vapustanud kogu minu lapsepõlve ja nooruse aegset ümbronda ja ma olin eluks ajaks vastu võtnud otsuse, mitte kunagi astuda parteisse. Ja ma pidasin sellest surmani kinni. Ma otsustasin hakata tegutsema. Minu kõrvu polnud sel ajal veel jõudnud kirjutamata Juhan Smuuli sõnad sellest et lollid ja tragid on kõige kahjulikumad. Tuli tegutseda sest ühe lolli papi pärast ei tohtinud Märjamaa kultuurielu seisma jääda. Vajalikke teadmisi otsustasin hankida käigu pealt. Esialgu oli ilmunud: "Tuletõrjuja Käsiraamat" ja selle brozüüri alusel oli ehk võimalik rajada Märjamaa raamatukogu. Olin Märjamaa Pritsimeeste Seltsis tol ajal "pidude tegija" ametipostile kinnitatud ja protokolliraamatusse kirja pandud. Läksin peakoosolekule ja veensin, et näete meil ilmub kirjandust, mille kaudu on võimalik oma kvalifikatsiooni tõsta. Kuid meil ei ole raamatukogu, kes seda muretseks ja levitaks. Kirjanduse muretsemiseks raha ma seltsi kassast ei vajaks. Lubatagu ainult seltsi nimel korraldada kaks pidu. Lubatigi. Pidud tõi sisse mõnisada marka - sellest oleks saanud osta paarkümmend raamatut.

Kõigepealt oli vaja leida ruume. Hilisema "Liha-Kala" kaupluse peal oli vaba 2 toaline korter ja selleaegne Ringkonna Valitseja Johannes Jalakas oli nõus seda soodsatel tingimustel Raamatukogule üürima. Leidsin ka inimese, kes sinna ühte tuppä elama asus, ruume küttis ja koristab ja valvas. Toa üüri eest. Raamatukapi (ühe vana köögikapi) sain kas Uuetoa või Otsa talust. Veel üks vana ristjalgadega talu laud ja kaks pikka pinki ja raamatukogu oli sisustatud. Peost saadud rahaga ostsin Tallinnast paarkümmend raamatut ja tellisin kaks ajalehte. Peamise raamatute fondi kogusin kerjamise teel.

Kõigepealt tõin kodust ära kõik oma raamatud, mida oli kusagil 40 ümber. Korjanduse mõtte andis mulle Juuli Kirkmann,

elukutselt nööri pättude punuja. Temal oli umbes 400 köiteline raamatukogu. (Olgu vahemärkusena öeldud, et sel heal ajal käisid inimesed ainult kirikus nahksaabastega. Igapäevaselt käidi külas pasteldes ja alevis nööri punutud sussides, millele oli alla õmmeldud puldanist põhjad). See lihtne tööinimene oli suur raamatuarmastaja ja innustatud seltskonnategelane. Tema andis oma kogust ligemale 100 raamatut. Alevist kogusime veel ja kokku oli kogus umbes 250 raamatut, kui tegevust alustasime.

Juhendeid ja teadmisi raamatukogutööks sain Eenpalu raamatust :”Raamatukogude korrastamine”. Selles soovitati raamatute liigitamisel kasutada Soomes kasutusel olevat kümnendliigitust.

Kuna korteri üür tahtis maksmist, hakkasin ette valmistama teist pidu. Kuid see ajas kaupmeestest koosneva Tuletõrje Juhatusesse marru. Kaupmees Vokk ütles, et tuletõrjujatel pole raamatuid tarvis. Kes on rikas see on ka niigi tark – ise aga kirjutas “borgant” – porgandi asemel.

Kuna peoga raha hankida ei saanud, siis tuli leida teisi teesid. Juuli Kirkmann tegi ettepaneku õhtuti raamatukogus mõnda raamatut ette lugeda. Algasime Oskar Lutsu “Kevade” lugemisega. Lugemistuppa kuulama tulejalt võtsime 1 kopikas ja raamatu laenutamise tasuks 5% raamatu hinnast. Lugemistoas võis lehti lugeda ja raamatuid kuulata. Algul käis kuni 30 inimest õhtus. Selline raamatukogu tegevus algas 1920 aasta septembris ja kestis kuni 1921 aasta märtsi kuuni, mil läksin sõjaväkke sundaega teenima. Teenisin Narva Garnisoni orkestris.

Kuna kedagi raamatutega askeldamine ei huvitanud, siis pandi raamatud pakkkastidesse ja pandi sama maja pööningule. 1922 aastal sõjaväest tagasi tulles leidsin neid sealt pööningult eest. Jällegi tuli kõike otsast alustada. Kuid nüüd oli mul juba vajalik ettevalmistus. Sõjaväe orkestris oli piisavalt vaba aega. Õppisin Rahvaülikoolis ja töötasin abitöölisena hästikorrastatud I Polgu Raamatukogus ja karskusseltsi “Võitleja” raamatukogus.

Kahe aastaga lõpetasin Rahvaülikooli kursuse. Seal olid õppekavas: ajalugu, füüsika, geomeetria, kosmograafia, psühholoogia, kirjandus, vene ja saksa keel. Selle tõttu õnnestus mul 1930 aastal Tallinnas korraldatud raamatukogu töötajate kursustel omandada raamatukogu töötaja II järk milline anti suurte raamatukogude juhatajatele.

Nüüd võis julgelt alustada. Leidus ka mõttekaaslasid ja kaasalööjaid. Köstrite hegemoonia hariduselust oli löödud. Koolijuhatajaks oli saanud Jaan Pits. Raamatute korrastamisel olid abiks tolleaegne postkontori ülem Mihkel Kabus ja vallasekretär Pais. Kaua aega, kuni oma surmani oli raamatukogu aktiivseks abimeheks

metsatöoline Johannes Leesmann. Koos asutasime Märjamaa Hariduse seltsi ja selle juurde jäi ka raamatukogu.

Raamatukogu avamisel 1922 aastal oli raamatuid veidi üle 300 eksemplari. Ruumid anti raamatukogule koolimajas – Ühe sõnaga raamatukapp paigutati ühte kooli klassi. Muide see oli seesama Karskuse Kuratooriumi esimene raamatukapp, mida köster ja preester olid hoidnud nagu koer heinu. Siis aga tuli Tallinnast Haridusministeeriumi ametnik ja see kapp koos viimaste raamatute riismetega anti üle Haridusseltsile. Et vastu võttis vihatud vaenlane, siis ajas see “jumalamehe” nii vihasele vahule, et ta lubas minna Sinodi kaebama.

1923 aastal arvati Märjamaa Raamatukogu Eesti Vabariigi Avalike Raamatukogude võrku. Muretsesime juurde teise ja siis veel kolmandagi kapi. Kooliklassis hakkas asi kitsaks jääma. Ühiskondliku ehitusena hakkas valmima uus ja suur Kaitseliidu Kodu ja ma pöördusin palvega Kaitseliidu pääliku härra Arnoveri poole palvega, et raamatukogule võimaldatakse ruumikas majas üks nurgakene. Lubas suurima lahkusega. Kui aga maja valmis sai, siis pandi nendesse ruumidesse baar ja restoran.

1940 aastal läks hoone Valla haldusesse ja restoran likvideeriti ning Raamatukogu sai omale korralikud ruumid Rahvamajaga ühises hoones. Kolisime üle augusti kuus 1940. Raamatuid oli selleks ajaks umbes 600 ringis ja lugejaid 150. Lugemistuba oli korraliku mööbliga. Majanduslikud mured olid selleks korraks likvideeritud.

Ligi kakskümmend aastat oli kestnud võitlus majanduslike raskustega. Riik andis kaunis kasinalt raha kirjanduse ostmiseks. Suurema osa pidi Haridusselts pidudega koguma. Majanduskuludeks andis Märjamaa Vallavalitsus - niipalju kui neid oli. Raamatud tulid brozeeritult, nii, et köitmiseks kulus lõviosa valla toetustest. Kuna raamatuid oli vähe, aga lugejaid palju, siis lagunesid köited kiiresti. Ümberkõitmiseks polnud raha. Korraldasime asja nii, et raamatuid parandasid koolipoisid tööõpetuse tundides. Koolipoisid õppisid isegi ümberkõitmise korralikult ära. Palkadeks jäi minule ja Leesmentile mõnikümmend krooni aastas. Tööd tegime pigem entusiasmist. Erakondlikku võitlust oli tunda nii raamatute kirjastamise, kui raamatukogude juhtimise alal, ka sinna ulatus see materdamine. Tegime tööd nii, et ei teeninud ei endale ega raamatukogule vaenlasi. Töötasin kuni 1940 aastani, mil asusin elama Haapsallu.

Saksa surmalaagrist jõudsin Märjamaale tagasi 1946 aastal. Raamatukogu oli siis Kultuurimaja ülakorruse toas. Kogu selle ajal oli raamatukogu juhatajana töötanud Salme Paunmaa, kes elab nüüd Sipas. Sõja aastatel ja sõjajärgsel ajal kanti enamik raamatukogu laiali. Raamatuid oli vähe järgi jäänud. Hakkasime remontima Kultuurimaja Pärnu poolse otsa ruume, millest saigi uus kodu raamatukogule. See oli

väga suur töö, milles löid kogu jõuga kaasa Kultuurimaja juhataja Linna ja ühiskondlik aktiiv. Abitöödele andsid Märjamaa asutused iga päev 2 inimest. Lihulast saime seinte korrastamiseks roogplaate. Paari kuu pärast võisime raamatukogu enam vähem korras ruumides avada. Sel ajal oli laste ja täiskasvanute raamatukogu veel koos. Töö elavnes kiiresti

Asutasime Märjamaa Raamatukogule 5 harukogu: Vaimõisas, Sipas, Konoveres, Tollil ja Paekülas. Raamatukogu oli avatud 6 päeva nädalas kella 14 – 22ni. Õhtuti läks ikka tublisti üle. Rahvast olid ruumid täis. Mängiti malet, kabet, koroonat. Lugejate arvu ja raamatufondi suurust ei mäleta. 1949 aasta mais sain 58-p1 paragrahvi alusel 25 +5 aastat, millest 5 istusin ära koos kirjanik Solzonitsiniga. Tema kirjutas meie ühistest laagripäevadest raamatu “Üks päev Ivan Denisovitsi elust”. Olgu mis värvi võimumehed olid, ikka olin ma vihatud, sest “kes ei ole meie poolt, see on meie vastu”. Ometigi tegin raamatukogus palju aastaid tööd selleks, et igapähele oleks elust ja asjadest oma arvamus.

Minu töö Märjamaa raamatukogus sellega ka lõppes.
Minu järel tuli raamatukogu juhatajaks Jüri Algma.

Märjamaal 13. Dets. 1968.a.

/Albert Murre/

Albert Murre eluloolised andmed:
Sündinud Märjamaal 28.04.1899.a.
Surnud Märjamaal 23. 01. 1987.a.
Rehabiliteeritud posthuumselt 1991 .a.